

Hatása elsősorban érzelemkeltő jellegének, emberi viszonyokat és létbeli alapkérdéseket idéző voltának köszönhetően költeményszerű. Mindaz jellemző rá, amitől vers a vers: másképpen el nem mondható rögzítése az elemeknek, tudattartalmaknak, amikor is ezt a másságot elsősorban többértelműség, sejtelmesség, s főképpen a jelteremtés egyedisége és gazdagsága jellemzi.

S talán éppen ez az, amiért e kis Örkény-remek különös figyelmet érdemel: ellentmond ugyanis mindannak, amit a versről, annak egyszeri és megismételhetetlen voltáról általában gondolunk. Örkény jólismert, túlságosan is ismert, elcsépelet közhelyekből építi föl a szöveget. S mégis, újra és újra olvasva is: a hatás megrendítő – versszerűen gyors és intenzív. Az utolsó két sorban pedig minden közhely-érzésünk visszamenőleg nevetségessé válik. Mintha arcul pirítának bennünket: eddig mosolyogtunk azon, amiből föl-épül az életünk?

A szerzői fikció szerint a vers egyetlen mondat: a sorkezdő nagybetűk valamelyest igen, de lényegi határok, mondatvégi írásjelek nem tagolják a szöveget. A nagybetűk pusztán jelzik: újabb közhely következik. Újabb és újabb semmitmondás? A frázis-szerűség azonban egyre inkább eltűnik, s a vers végén teljesen megszűnik: vagyis a mindennapi mondatok sokszorisága végül mégiscsak egyszeriségbe vált át. A groteszk tragikusba fordul – meglehetősen hirtelen, de nem előkészítetlenül. Az idősíkok egymásra reflektálók lesznek ezzel, a „Múlik az idő” és a „Rövid az élet” jószerivel érzelemmentes kijelentése szinte megfagy a levegőben – egy pillanat alatt minden halálosan komollyá válik. Vagyis a nem-vers verssé lényegült.

Az egypercesek sűrítenek úgy élettartalmakat, mint a *Csupa közhely* című szöveg. Itt valóban minden sor egy talált novella lehetne az író számára. Ő azonban nem elégszik meg ennyivel. A mikrostruktúrákból egy új műegész makrostruktúráját építi föl, s így végül sok-sok egyformának tűnő élet lesz legalább tudatvillanásnyi időre megkülönböztethetően értékes – mert el is lehet veszíteni – és igazán fontos az ember számára; mindehhez „csak” megfelelő sorrendbe kell rakni azokat a közhelyeket, amelyekkel amúgy nap mint nap untatjuk egymást.

Talán ebben a felismerésben rejlik ennek a szövegnek a líraisága – s ekkor már természetesen nem a versszerűség konvencionálitása vagy éppen újszerűsége vonja magára az olvasó figyelmét, hanem a „kisnovellák” együttese adta többlettartalom: amit olvastunk, az a mi történetünk (is).

FÜZFA BALÁZS

Mekkorák a levendulabokrok?

Gion Nándor új regényéről

Mit tehet az író a háborúban? A kérdés korántsem akadémikus, hiszen Gion Nándor szülőhazájában, a hajdani Jugoszláviában kegyetlen, véres és értelmetlen háború dühöng. Gion Nándor – aki nem először foglalkozik ezzel a témával, hiszen gyerekkori élménye volt a második világháború – nem túl eredeti, de praktikus formát választott: regényt a regényben.

Gion főhőse, M. Holló János, az író regényt ír egy kevésbé ismert bibliai alakról: Izsákhárról. Innen a cím, ami megtévesztő is egy kicsit, mert a regény többről és másról is szól.

Az indítás tudatosan hétköznapi. Hősünk kinéz az ablakon, s azt látja, hogy a kukában egy szép fiatalasszony kotorászik, guberál. Kenyeret gyűjt a disznainak. Talál egy színházi látcsövet, amit – mint számára haszontalant – félretesz. Holló lemegy, elkéri a látcsövet a fiatalasszonytól, s ezzel indul a regény idilli, szerelmi szála. A fiatalasszony a

kedvese lesz, később megismerteti a férjével: Ervinnel, a filozófussal, a gyógynövények, gyógyteák ismerőjével. Szivárvány Ervin tagja, papja egy szabadkőműves színezetű társaságnak, szervezetnek, szektának, amely a békét és a szeretetet hirdeti. Gyönyörű és naív gondolat, és vesztére, bukásra ítélt immár a biblia óta. Vesztére, mert az emberek – hősünk is – tele vannak indulatokkal, oktalan gyűlölettel, cselekedeteiket az önzés és az érdek mozgatja. Gion Nándor regénye mégsem pesszimista, depressziós, inkább talányosnak mondanám. M. Holló János miközben komótosan írja a regényét Izsákhárról, éli a háborúba sodródó város életét. Előbb csak sejtszerűen, mint egy rákos burjánzás jelenik meg a városban az erőszak, a fasisztoid, motorjaikat bőgető, száguldozó, verekedő kamaszok, majd a nacionalista frázisokat hangoztató katonai szervezetek. Az említett fiatalok előbb önként, lelkesen mennek a nem is olyan távoli frontra, ahol megengedett, sőt elvárt dolog a szabad rablás és a gátlástalan erőszakoskodás, de később – az ellenség is lő! –, ahogy szaporodik az elesettek, áldozatok száma, csökken a lelkesedés – a fiatalok kiábrándulnak a háborúból, s a hivatalos katonai behívók elől inkább Magyarországra szöknek. A boltokban nincs áru, a kereskedelem, az ellátás kaotikussá válik. Kelendő áru lesz a fegyver, amit maffiózó kereskedők dobnak piacra. Hősünk is kap egy pisztolyt, amit elrettentésül kitesz az ablakba, hogy a szembenlévő házból távcsővel leselkedő ismeretlen (katonatiszt?) jól láthassa. Ezekkel a tényekkel, új jelenségekkel szemben már mit sem ér Szivárvány Ervin, illetve a Szivárvány Harcosainak „fegyvere”, az amulett, amely szeretetté szelídíti a gyűlöletet. Maga Ervin – szövetkezve egy maffiózó kereskedővel – gyógyfüvekkel, gyógyteákkal kezd üzletelni, s fegyveres testőrt alkalmaz, mert fél. Ez a félelem motiválja, színezi át emberi kapcsolatait, itatja át a mindennapjait.

De ne feledkezzünk meg közben Izsákhárról sem. A Bibliában csak odavetett utalás olvasható róla. Apja megátkozza, de M. Holló János fantáziáját nem hagyja nyugodni. Kibontja, feldúsítja a történetet, hogyan próbál Izsákhár a sivatagban, a neki jutott földön gazdálkodni, majd kereskedni. Gyógyfüvekkel, mint M. Holló János barátja, Szivárvány Ervin. A két történet a regény végén találkozik, M.H.J. egyre élesebb hangon társalog a szembenlévő ház távcsöves emberével Izsákhárról. Az utolsó mondat – arra a kérdésre, hogy visszajön-e Izsákhár –: „Majd ha magasra nőnek a levendulabokrok!”, hirtelen szimbolikus jelentést kap. A háborún is úgy lesz úrrá az ember, ahogyan a mostoha természetben a bibliai hős. Ha egyáltalán úrrá lehet az ember a természetben, önmaga vad ösztönein. A háború ugyanis a regény idejében, s a miénkben is a valóságban még tart. Meddig? Mekkora az az Izsákhár?

Gion Nándor: Izsákhár. Kortárs Kiadó, Budapest, 1994.

HORPÁCSI SÁNDOR

Szövegerózió az alkalmi költészetben

Éveken keresztül gyűjtöttem és vizsgáltam azokat a műfajokat, amelyek átmenetet képeznek a magas és a népi kultúra, az írás- és szóbeliség, szerzőség és anonimitás, invariatív és variatív forma között. Így jutottam el ahhoz a költészethez, amely családi otthonok, óvodák, iskolák, templomok és (többnyire) falusi kultúrházak falai között virágzik, s amelyet finalitása révén alkalmi költészetnek neveznek.

Következtetéseimet ítéletmentesen fogalmazom. Meggyőződésem, hogy a kultúra kutatójának feladata a kultúra működésének s a kultúrát forgalmazó intézmények és a kultúrát használó közösség értékrendszerének leírása. Ehhez pedig a kutatás tárgyával szembeni teljes objektivitás, elfogulatlanság szükséges.

Az alkalmi költészetet a szerzőnélküliség, az anonimitás jellemzi. Ezek az alkalmak, s az ünnepélyekre összegyűlt közönség nem igényli a költői életművek adekvát darabjait.